

Висновки. Підсумовуючи, пропонуємо § 1 Глави 85 ЦК України доповнити ст. 1194-1 під назвою «Відшкодування шкоди найманим працівником» такого змісту: «Найманий працівник відшкодовує шкоду юридичній або фізичній особам-роботодавцям винятково у формі матеріальної відповідальності у розмірах та порядку, встановленому Трудовим кодексом України (Кодексом законів про працю до прийняття ТК України), якщо інше не встановлено законами України».

Список використаних джерел:

1. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 р. № 322-VIII // Відомості Верховної Ради УРСР від 17.12.1971. – Додаток до № 50.
2. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 р. № 889-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua.
3. Проект Трудового кодексу України від 27.12.2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=53221.
4. Малиновська К.А. Трудовправа відповідальність керівника підприємства // Трудове законодавство: шляхи реформування : матеріали II Всеукраїнської наук.-практ. конф. (м. Харків, 12 квіт. 2013 р.) ; за заг. ред. К.Ю. Мельника / МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. – Х. : ХНУВС, 2013. – 364 с. – С. 169–172.
5. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2003. – № 40–44. – Ст. 356.

УДК 349.3

МХИТАРЯН А.М.

**ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ДІТЕЙ-ІНВАЛІДІВ
В УКРАЇНІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ**

Стаття присвячена аналізу проблем правового забезпечення соціального захисту дітей-інвалідів в Україні у сучасних умовах. Обґрунтована необхідність встановлення груп інвалідності у дітей, розроблення індивідуальної програми реабілітації дитини-інваліда. Підкреслена важливість законодавчого закріплення рівних прав і можливостей дітей-інвалідів на медичне, соціальне забезпечення, здобуття освіти, працевлаштування. Аналізується сучасний стан надання соціального захисту дітям-інвалідам шляхом дослідження правових аспектів матеріального, соціально-побутового і медичного забезпечення цієї категорії дітей. На основі цього проведена класифікація видів матеріального забезпечення дітей-інвалідів залежно від періодичності виплати, форми надання, суб'єкта отримання, джерел фінансування, юридичного факту, за настання якого надається забезпечення. Звернена увага на необхідність ухвалення Закону України «Про соціальний захист дітей із обмеженими можливостями», який передбачав би не лише право таких дітей на соціальний захист, але і механізм його державного забезпечення.

Ключові слова: інвалідність, дитина-інвалід, дитина з обмеженими можливостями, соціальне забезпечення, соціальний захист.

Статья посвящена анализу проблем правового обеспечения социальной защиты детей-инвалидов в Украине в современных условиях. Обоснована необходимость установления групп инвалидности у детей, разработки индивидуальной программы реабилитации ребенка-инвалида. Подчеркнута важность законодательного закрепления равных прав и возможностей детей-инвалидов на медицинское, социальное обеспечение, получение образования, трудоустройство. Анализируется современное состояние предоставления социальной защиты детям-инвалидам

© МХИТАРЯН А.М. – прокурор відділу (Кагарлицька місцева прокуратура)

путем исследования правовых аспектов материального, социально-бытового и медицинского обеспечения этой категории детей. На основе этого проведена классификация видов материального обеспечения детей-инвалидов в зависимости от периодичности выплаты, формы предоставления, субъекта получения, источников финансирования, юридического факта, при наступлении которого предоставляется обеспечение. Акцентируется внимание на необходимости принятия Закона Украины «О социальной защите детей с ограниченными возможностями», который предусматривал бы не только право таких детей на социальную защиту, но и механизм ее государственного обеспечения.

Ключевые слова: инвалидность, ребенок-инвалид, ребенок с ограниченными возможностями, социальное обеспечение, социальная защита.

The article analyzes the legal issues of social protection of disabled children in Ukraine under current conditions. The necessity of establishing groups of disabled children and individualized rehabilitation program for disabled children have been shown. The law on equal rights and opportunities for disabled children to health, welfare, education, employment has been highlighted. We analyze the current state of social protection for children with disabilities by examining the legal aspects of financial, social and medical support of these children. On the basis of a classification of different types of material support for disabled children based on the following grounds: the frequency of payments, form, subject acquisition, funding, legal fact, the occurrence of which provided support has been made. Attention to the need for the adoption of the Law of Ukraine «On Social Protection of Children with Disabilities» which would provide not only the right of children to social protection, but the mechanism of state support has been drawn.

Key words: disability, disabled child, a child with disabilities, social security and social protection.

Вступ. Впродовж останніх років в усьому світі відзначаються несприятливі зміни стану здоров'я населення, що набули досить стійкого характеру і не мають тенденції до поліпшення. Відбувається поступове зростання частоти вроджених і спадкових захворювань; високий показник дітей, народжених із травмами та патологією центральної нервової системи; збільшуються хронічні форми патології тощо. Зокрема, у нашій державі за скорочення чисельності населення за останні п'ять років на 2% частка людей з інвалідністю збільшилась на 5,9%, а понад 166 тис. дітей віком до 18 років – інваліди. У віковій структурі дітей з інвалідністю основну групу становлять діти шкільного віку від 7 до 14 років (42,3%), на другому місці – діти віком від 15 до 17 років (24,8%), на третьому – діти від 3 до 6 років (19,5%) [1, с. 22–23].

З огляду на соціально-економічне становище в країні Україна бере за основу свого стратегічного розвитку обов'язкове забезпечення гарантованого обсягу медичної допомоги, збереження оптимального рівня загальної доступності медичної допомоги для всіх верств населення, особливо для соціально незахищених осіб, насамперед інвалідів.

Інвалідність є одним із найважливіших індикаторів стану здоров'я та соціального благополуччя населення, що віддзеркалює соціальну зрілість, економічну заможність, моральну повноцінність суспільства. Створення на державному рівні максимально можливих умов для надання цій категорії населення адекватної медико-соціальної допомоги, скоординованого і раціонального використання наявних ресурсів у галузі охорони здоров'я та соціальної сфери є актуальною проблемою, особливо в період прогнозованого збільшення цієї категорії населення.

Постановка завдання. Серед усіх проблем інвалідності насамперед увагу привертає проблема дитячої інвалідності. Медико-соціальна значущість дитячої інвалідності підтверджується її широкою розповсюдженістю; невпинним зростанням; залученням великої кількості матеріально-технічних засобів; високим рівнем захворюваності та смертності цих дітей; необхідністю проведення для них реабілітаційно-психологічних та соціальних заходів протягом усього періоду їхнього життя; необхідністю втручання на всіх рівнях надання допомоги із залученням усіх структурних підрозділів галузі охорони здоров'я і соціального захисту.

Тому дитяча інвалідність є однією зі значущих світових проблем, вирішення яких потребує обов'язкового використання всіх ресурсів не тільки системи охорони здоров'я, а й держави загалом.

Результати дослідження. Дитячій інвалідності присвячено велику кількість досліджень як вітчизняних, так і зарубіжних науковців. Серед них можна виокремити праці В.С. Андрєєва, Н.Б. Болотіної, В.М. Догадова, Т.З. Гарасимова, М.Л. Захарова, Р.І. Іванової, З.Л. Кондратова, С.І. Кобзева, В.В. Москаленко, П.Д. Пилипенка, В.Д. Роїк, І.М. Сироти, Н.М. Стаховської та ін. До найбільш не вирішених на тепер медико-соціальних проблем дітей-інвалідів авторами віднесено те, що:

1) відсутні адаптовані методики щодо встановлення потреб цих дітей у медико-соціальній допомозі, що робить неможливим об'єктивізацію проблем здоров'я та системи охорони здоров'я даних дітей;

2) не досліджено реальний стан надання їм цієї допомоги, який зміг би обґрунтувати правильність використання ресурсів галузі охорони здоров'я як на державному, так і на регіональному рівнях;

3) відсутні вітчизняні методики вивчення та оцінки якості життя цієї когорти дітей на індивідуально-популяційних рівнях як одного з важливих показників, який характеризує стан здоров'я дитини;

4) не досить вивчено соціально-психологічні особливості дітей із обмеженими можливостями, що зменшує можливість надання їм психологічної та психотерапевтичної допомоги;

5) не розроблені базові механізми медико-соціальної реабілітації цих дітей. Вимагає розроблення та впровадження державна система надання медико-соціальної допомоги дітям-інвалідам з урахуванням взаємної інтеграції медичних та соціальних структур та організації спеціалізованих медико-соціальних центрів для дітей-інвалідів.

На наше переконання, вищезазначені невирішені проблеми створюють суттєві перепони для формування в Україні здорової нації та повноцінного громадянського суспільства. Саме тому сьогодні важливим є законодавче закріплення рівних прав і можливостей дітей-інвалідів на медичне, соціальне забезпечення, здобуття освіти, працевлаштування. Адже, приєднавшись до положень Загальної декларації прав людини 1948 р. [2], Конвенції ООН про права дитини 1989 р. [3], Конвенції ООН про права інвалідів 2006 р. [4], Україна взяла на себе зобов'язання щодо дотримання зазначених загальнолюдських прав.

У Законі України «Про охорону дитинства» [5] дається визначення поняття дитини-інваліда як дитини зі стійким розладом функцій організму, спричиненим захворюванням, травмою або вродженими вадами розумового чи фізичного розвитку, що зумовлюють обмеження її нормальної життєдіяльності та необхідність додаткової соціальної допомоги і захисту.

У законі зазначається, що проведення державної політики спрямовано на реалізацію цільових програм з охорони дитинства і передбачає надання дітям пільг, переваг та соціальних гарантій у процесі виховання, навчання, підготовки до трудової діяльності, заохочення наукових досліджень з актуальних проблем дитинства.

Варто відзначити, що сьогодні стан соціальної захищеності вказаної категорії дітей має тенденцію до певного покращення, у тому числі за допомогою правових інструментів. Так, у Законі України «Про реабілітацію інвалідів в Україні» [6] визначено базові для соціального захисту інвалідів поняття, такі як «попередження інвалідності», «реабілітація інвалідів», «технічні та інші засоби реабілітації інвалідів, учасників реабілітаційного процесу» та ін. Водночас питання захищеності трудових прав інвалідів, зокрема і дітей, створення умов для безперешкодного доступу інвалідів до соціальної інфраструктури закріплено у Законі України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» [7].

Законом України «Про державну соціальну допомогу інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам» [8] встановлюються права і гарантії дітей та батьків на отримання пенсій і соціальних допомог. До вказаної категорії осіб належать інваліди з дитинства I та II груп, непрацюючі інваліди з дитинства III групи, а також діти-інваліди у віці до 16 років. Причина, група інвалідності, термін, на який встановлюється інвалідність, визначаються органом медико-соціальної експертизи відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 3 грудня 2009 р. № 1317 «Питання медико-соціальної експертизи» [9] та низки відомчих нормативно-правових актів.

Залежно від характеру захворювання визначаються соціально-медичні класифікації дітей-інвалідів, в основі яких лежить Перелік медичних показань, що дають право на одержання державної соціальної допомоги на дітей-інвалідів віком до 16 років, затверджений спільним Наказом Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства праці та соціальної політики України, Міністерства фінансів України від 8 листопада 2001 р. № 454/471/516 [10].

Категорія дитячої інвалідності зумовлює специфіку медичного патронажу (загальномедична допомога, лікування у лікарні тощо). Програми соціально-медичної реабілітації забезпечують вибір і використання різнобічних допоміжних засобів: а) протезів (пристроїв, які повністю чи частково замінюють відсутні частини тіла і відновлюють, наскільки це можливо, порушену функцію); б) ортопедичних засобів (терапевтичних пристроїв, які не тільки пасивно підтримують певні суглоби, але також полегшують, поліпшують і контролюють функціональну роботу порушених органів); в) технічних засобів (пристроїв, які компенсують функції, що з різних причин більше не діють або діють ненормально внаслідок фізичних чи сенсорних порушень (спеціальних виделок, ложок, тарілок, чашок, туалетів, сходинок, пандусів та ін.; спеціальних апаратів для дітей із частковою втратою зору і слуху)).

Особливу увагу необхідно звернути на Закон України «Про соціальні послуги» [11], в якому вперше визначено такі поняття, як «соціальні послуги», «складні життєві обставини», «тимчасовий притулок для дорослих», «тимчасовий притулок для неповнолітніх». Вказано суб'єктів, яким соціальні послуги надаються безоплатно, серед них – діти та молодь, що перебувають у складній життєвій ситуації у зв'язку з інвалідністю, хворобою, сирітством, безпритульністю, малозабезпеченістю, конфліктами і жорстоким ставленням у сім'ї.

Окрім того, Кабінетом Міністрів України схвалено Положення про централізований банк даних із проблем інвалідності, Перелік технічних та інших засобів реабілітації (крім автомобілів) для інвалідів та інших пільгових категорій населення, операції з постачання і послуги з ремонту та доставки яких звільняються від сплати податку на додану вартість. Міністерством соціальної політики України затверджено Положення про первинне та складне протезування та протезування осіб із вадами опорно-рухового апарату, Типове положення про сервісний центр із забезпечення інвалідів технічними та іншими засобами реабілітації і технічного обслуговування цих засобів, а також із Центральним правлінням Українського товариства сліпих погоджено Перелік випуску книг рельєфно-крапковим шрифтом та озвучення літератури.

Одним із головних завдань державної політики України у сфері освіти є забезпечення конституційних прав і державних гарантій дітям з особливими освітніми потребами, здійснення комплексної реабілітації таких дітей, набуття ними побутових та соціальних навичок, розвиток здібностей, втілення міжнародної практики щодо збільшення кількості загальноосвітніх навчальних закладів зі спеціальним навчанням і забезпечення їх подальшою неперервною професійною освітою.

Соціальна захищеність дітей-інвалідів залишається актуальною проблемою у практиці сучасної школи. Адже навчання і виховання таких дітей потребує застосування особливих педагогічних технологій. Індивідуальний підхід до кожної дитини-інваліда повинен ґрунтуватися на глибоких знаннях методів, засобів і прийомів виховання, психологічних особливостей та фізіологічного розвитку. Сьогодні організаційно-методичні засади навчального процесу орієнтовані на дітей із типовим розвитком, у них не враховано особливості навчально-пізнавальної діяльності дітей з особливими відхиленнями. Невідповідність форм і методів педагогічного впливу на таких дітей може створювати передумови для формування у них негативного ставлення до навчання, неадекватної поведінки. За даними Міністерства освіти і науки із 129 тис. дітей з особливими освітніми потребами, які навчаються в загальноосвітніх школах, 45% – діти-інваліди [1, с. 31].

Станом на 1 січня 2013 року у сфері управління Міністерства соціальної політики України функціонували 232 реабілітаційні установи для інвалідів та дітей-інвалідів, у тому числі 86 центрів соціальної реабілітації дітей-інвалідів, 113 реабілітаційних відділень для дітей-інвалідів у складі територіальних центрів соціального обслуговування (надання соціальних послуг). Кількість дітей-інвалідів, які отримали реабілітаційні послуги у зазначених вище реабілітаційних установах, за даними Міністерства соціальної політики України у 2011 році становила 15,2 тис. осіб. Завдяки реабілітаційним заходам, що здійснюються у центрах соціальної реабілітації дітей-інвалідів, у 2011 році близько 690 дітей інтегровано до загальноосвітніх закладів, 93 – до центрів професійної реабілітації інвалідів та інших навчальних закладів [1, с. 31–40].

На законодавчому рівні також урегульовано питання інклюзивного навчання шляхом прийняття Концепції розвитку інклюзивного навчання, затвердженої наказом Міністерства освіти і науки України від 1 жовтня 2010 року № 912 [12]. Мета цього нормативно-правового акта полягає у визначенні пріоритетів політики у сфері освіти в частині забезпечення конституційних прав і державних гарантій дітям з особливими освітніми потребами. Головною ідеєю, передбаченою Концепцією, є формування нової філософії суспільства щодо позитивного ставлення до дітей та осіб із порушенням психофізичного розвитку та інвалідністю.

Поряд із працевлаштуванням Держава гарантує інвалідам дошкільне виховання, здобуття освіти на рівні, що відповідає їхнім здібностям і можливостям. Дошкільне виховання, навчання інвалідів здійснюється у загальних або спеціальних дошкільних та навчальних закладах.

Професійна підготовка або перепідготовка інвалідів здійснюється з урахуванням медичних показань і протипоказань для подальшої трудової діяльності. Вибір форм і методів професійної підготовки проводиться згідно з висновками медико-соціальної експертизи. У навчанні, професійній підготовці або перепідготовці інвалідів поряд із загальними допускається застосування альтернативних форм навчання.

Обдаровані діти-інваліди мають право на безоплатне навчання музиці, образотворчому, художньо-прикладному мистецтву у загальних навчальних закладах або спеціальних позашкільних навчальних закладах.

За інших рівних умов переважне право на зарахування до вищих навчальних закладів II–V рівнів акредитації та професійно-технічних навчальних закладів мають інваліди та діти з малозабезпечених сімей, у яких обидва батьки є інвалідами; один із батьків – інвалід, а інший помер; одинока матір із числа інвалідів; батько – інвалід, який виховує дитину без матері.

Під час навчання зазначеним категоріям громадян стипендія та призначена пенсія (державна соціальна допомога інвалідам із дитинства і дітям-інвалідам) виплачуються у повному розмірі. Після закінчення навчального закладу інвалідам надається право вибору місця роботи з наявних варіантів або надається за їхнім бажанням право вільного працевлаштування.

На основі вищевикладеного можемо класифікувати види матеріального забезпечення дітей-інвалідів залежно від періодичності виплати, форми надання, суб'єкта отримання, джерел фінансування, юридичного факту, за настання якого надається забезпечення.

Висновки. Аналіз проблеми правового забезпечення соціального захисту дітей-інвалідів свідчить про необхідність не лише постійного осучаснення та перегляду нормативно-правової бази щодо підходів до встановлення інвалідності, соціальної підтримки інвалідів, розвитку мережі центрів медико-соціальної, педагогічної реабілітації, безоплатного забезпечення медикаментами та санаторно-курортного лікування, а і створення єдиної комплексної системи медико-соціальної реабілітації дітей всіх вікових категорій, пошуку нових методів роботи з дітьми-інвалідами. Окрім того, варто ухвалити Закон України «Про соціальний захист дітей з обмеженими можливостями», яким передбачити не лише право таких дітей на соціальний захист, але й належний механізм державного забезпечення.

Список використаних джерел:

1. Державна доповідь про становище дітей в Україні (за підсумками 2011 року) / С.Ю. Аксьонова, М.Ю. Варбан, О.А. Васильєв та ін. – К., 2012. – 188 с.
2. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 // Голос України від 10.12.2008. – № 236.
3. Конвенція ООН про права дитини від 20.11.1989 // Зібрання чинних міжнародних договорів України. – К., 1990 р. – № 1. – С. 205.
4. Конвенція про права інвалідів від 13.12.2006 р. // Офіційний вісник України. – 2010. – № 17.
5. Про охорону дитинства : Закон України від 26.04.2001 р. № 2402-III : за станом на 08.06.2013 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 30. – Ст. 142.
6. Про реабілітацію інвалідів в Україні : Закон України від 06.10.2005 р. № 2961-IV : за станом на 09.12.2012 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 2–3. – Ст. 36.
7. Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні : Закон України від 21.03.1991 р. № 875-XII : за станом на 09.12.2012 р. // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 21. – Ст. 252.
8. Про державну соціальну допомогу інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам : Закон України від 16.11.2000 р. № 2109-III : за станом на 09.12.2012 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 1. – Ст. 2.
9. Питання медико-соціальної експертизи : постанова Кабінету Міністрів України від 03.12.2009 р. № 1317 // Офіційний вісник України. – 2009. – № 95. – Ст. 3265.
10. Про затвердження Переліку медичних показань, що дають право на одержання державної соціальної допомоги на дітей-інвалідів віком до 16 років : наказ Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства праці та соціальної політики України, Міністерства фінансів України № 454/471/516 від 08.11.2001 р. // Офіційний вісник України. – 2001. – № 52. – Ст. 2403.

11. Про соціальні послуги : Закон України від 19.06.2003 р. № 966-IV : за станом на 18.10.2012 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 45. – Ст. 358.

12. Про затвердження Концепції розвитку інклюзивного навчання : наказ Міністерства освіти України від 01.10.2010 р. № 912 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/9189/.

УДК 342

ОСТАПЕНКО Ю.О.

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТРУДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ САМОЗАЙНЯТИХ ОСІБ

У статті приділена увага окремим проблемам правового регулювання трудової діяльності самозайнятих осіб. Сформовано низку пропозицій щодо їх вирішення.

Ключові слова: *правове регулювання, праця, самозайняті особи, трудові відносини.*

В статье уделено внимание отдельным проблемам правового регулирования трудовой деятельности самозанятых лиц. Сформирован ряд предложений по их решению.

Ключевые слова: *правовое регулирование, труд, самозанятые лица, трудовые отношения.*

The paper paid attention to individual problems of legal regulation of work of self-employed persons and proposals for their solution. Formed a number of positions, to address them.

Key words: *regulation, labor, she employed person labor relations.*

Вступ. Проголошення незалежності України, курс на побудову демократичної, правової та соціальної держави, утвердження принципу верховенства права, захист прав, свобод та законних інтересів людини і громадянина, соціально-економічні зрушення, перебудова економіки на ринкових засадах, орієнтація на міжнародні стандарти і європейські цінності та багато інших факторів мають значний вплив на розвиток усіх сфер суспільного життя нашої держави, починаючи з кінця ХХ століття. Не є винятком у здійсненні відповідних процесів і галузь зайнятості населення, де зміни мають революційний характер та яскраво виражені, зокрема, у появі нових видів та форм зайнятості працівників.

Проблематика нормативно-правового регулювання трудової діяльності самозайнятих осіб, вивчення та аналіз різноманітних проблем, які виникають у нормативній регламентації праці відповідної категорії працівників, визначення шляхів їх подолання та оптимізації тощо завжди привертала значну увагу вчених-правників та практикуючих юристів. У різні часи тією чи іншою мірою досліджувана тематика вивчалася такими вітчизняними та зарубіжними науковцями-правниками, як Н.Б. Болотіна, О.В. Бігняк, В.С. Венедиктов, Г.М. Жарков, Д.О. Жоравович, М.І. Іншин, Р.Л. Капченко, В. Коваленко, В.В. Лазор, С.В. Лозовой, П.Д. Пилипенко, О.І. Процевський, В.І. Прокопенко, С.М. Прилипко, Т.Д. Ромашенко, Н.О. Саніахметова, Н.М. Хуторян, Г.І. Чанишева, С.М. Черноус, Р.І. Шабанов, І.М. Якушева, О.М. Ярошенко та багато інших.

Постановка завдання. Сьогодні в Україні питанням різноманітних проблем правового регулювання трудової діяльності працівників та шляхів їх оптимізації і подолання присвячено багато уваги у спеціальній науковій та публіцистичній літературі. Проте більшість відповідних праць присвячені висвітленню лише окремих аспектів досліджуваної тематики або поверховій, фрагментарній характеристиці наявних прогалин нормативної регламентації. Водночас комплекс-